

PÓLYI CSABA¹

Brazília geopolitikai felértékelődése a Lula-kormányzat alatt

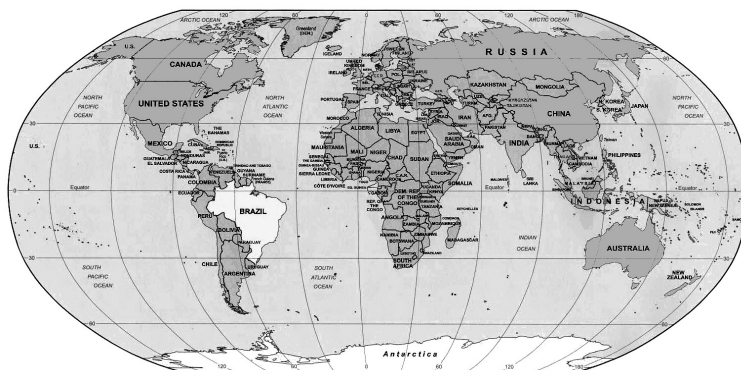
Brazil during Lula's Presidency: raising geopolitical importance

The position and role of Brazil is rising in the processes of global economics and politics. In the past years, one of the major actors of the WTO Doha round is object and partially subject (Amazonas) of the discussions over environmental protection and global warming, and is as well one of the main leaders in the international fight against poverty and starvation. On bilateral basis, it has strengthened its relations with the United States of America, the decisive states of the EU, Japan, the members of the BRIC and with the neighbouring South-American countries. On regional level, it supports the enhancement and expansion of MERCOSUR (Venezuela) and it has made possible the Union of South-American Nations. It is on course a strategic partnership agreement with the European Union, as well as it has continued formalizing the collaboration of South-America with African and Arab countries. Brazil is an active participant of multilateral forums and of the UN peacekeeping force. The political stability,

the diversified growth of the Brazilian economy and international trade, the dynamic expansion of the national market, the strengthening of the middle class and the moderation of poverty by means of social politics are the issues which create the steady basis for the above mentioned matters.

Brazília kontinentális méretű ország, amely 8,5 millió km² területével és 189,6 millió lakosával a világ ötödik legnagyobb és legnépesebb országa. Dél-Amerika területének 47,8%-át foglalja el, ahol 7,5 ezer km-es tengerpartjával és 16,9 ezer km-es szárazföldi határán 9 országgal szomszédos. [1]

1. ábra. Brazília a világtérképen

¹ A Tanulmány a Budapesti Gazdasági Főiskolán a MAGYAR TUDOMÁNY ÜNNEPE tiszteletére 2010. november 4-5-én tartott konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata.

Brazília gyakorlatilag két köztársasági elnök (FERNANDO HENRIQUE CARDOSO 1994–1998, 1998–2002 és LUÍZ INACIO LULA DA SILVA 2002–2006, 2006–2010) alig több, mint másfél évtizede alatt a XXI. század egyik meghatározó államává vált mind gazdasági (a világ 8. legnagyobb gazdasága), mind politikai értelemben (regionális dél-amerikai hatalom, stratégiai partnerség az Európai Unióval – valamint bilaterális alapon a meghatározó európai országokkal külön-külön is – és az Egyesült Államokkal, a BRIC államokkal, valamint az arab világ, Ázsia és Afrika felé is). Gazdasági növekedésének közép- és hosszú távon se területi, se lakossági, se ásványi (érclelőhelyek, urán) és energetikai (a közelmúltban feltárt mélytengeri kőolaj és földgázlelőhelyek a világ első 10 országa közé emeli) korlátai nincsenek, de a világ édesvíz-készletének 13%-a is itt található. Az amazonasi esőerdők megőrzésével, hasznosításával jelentős befolyással bírhat a klímaváltozásra is.

Latin-Amerika és Brazília helyzete a nemzetközi pénzügyi válság előtt

Latin Amerika vezetői 2008 januárjában a davosi világgazdasági konferencián [2] alapvetően nyugodtan szemlélték az USA gazdaságának pénzügyi nehézségeit és a világgazdasági növekedés lassulását előrevetítő jeleket. A legtöbben úgy vélték, hogy az 1991-es és a 2001-es recesszióhoz képest más helyzetben vannak, és ezért elválhatnak az USA fő gazdasági tendenciáitól (decoupling). Ezt az értékelést erősítette a PricewaterhouseCoopers tanulmánya [3], amit a Világgazdasági Fórum latin-amerikai találkozóján (Cancun, 2008. május) ismertetett. Eszerint 2007-ben a fejlődők adták a világexport 45%-át és a valutatartalékok 75%-át birtokolták. A brazil, mexikói, indiai, kínai, török, orosz és dél-afrikai vállalatvezetők véleménye szerint „BRIC” országokként emlegetett négyes (Brazília, Oroszország, India és Kína) kimagasló gazdasági fejlődését a régióon belüli kereskedelem és a beruházások robbanásszerű fejlődése eredményezte.

JOSE LUIS MACHINEA, az ENSZ Latin-amerikai Gazdasági Bizottsága, a CEPAL4 vezetőjének, nyilatkozata szerint Latin Amerika 2007-ben 105,9 milliárd USD külföldi tőkebefektetés (46% emelkedés az előző évhez képest) mellett 5,7% GDP növekedést produkált.

A térség gazdasági teljesítménye nagyon sokat javult és megjelentek saját nevelésű multinacionális vállalataik (az ún. multilatinas). JAVIER SANTISO [5] elemzése szerint az 50 legnagyobb latin-amerikai vállalat eladásai 2007-ben 29%-kal növekedtek és elérték az 541,6 Mrd USD értéket. A legnagyobb bevételt elérő cég a brazil kőolajipari Petrobras (96,3 Mrd USD), a második pedig a szintén brazil bányavállalat, a Vale (36,56 Mrd USD). Őket három mexikói nagyvállalat követte: a America Movil telefontársaság (28,45 Mrd USD), a cementipari CEMEX (21,68 Mrd USD) és a nagykereskedelmi Wal Mart México (20,61 Mrd USD). Az ötvenes listából 23 brazil, 16 mexikói, 6 chilei, 3 argentin, valamint 1-1 perui és venezuelai. Brazília adta az ötvenes lista teljes eladásainak 55,3%-át, Mexikó (30%), Chile (7,9%) és Argentína (4,3%). A vállalatok 24,3%-a a kőolaj- és földgáziparhoz, 16,2%-a pedig a telekommunikációs szektorhoz tartozik. Mint a számok is jelzik, Brazília megkülönböztetett helyzetet foglal el a régióban.

1. táblázat
A világ legnagyobb gazdaságai 2009-ben [19]

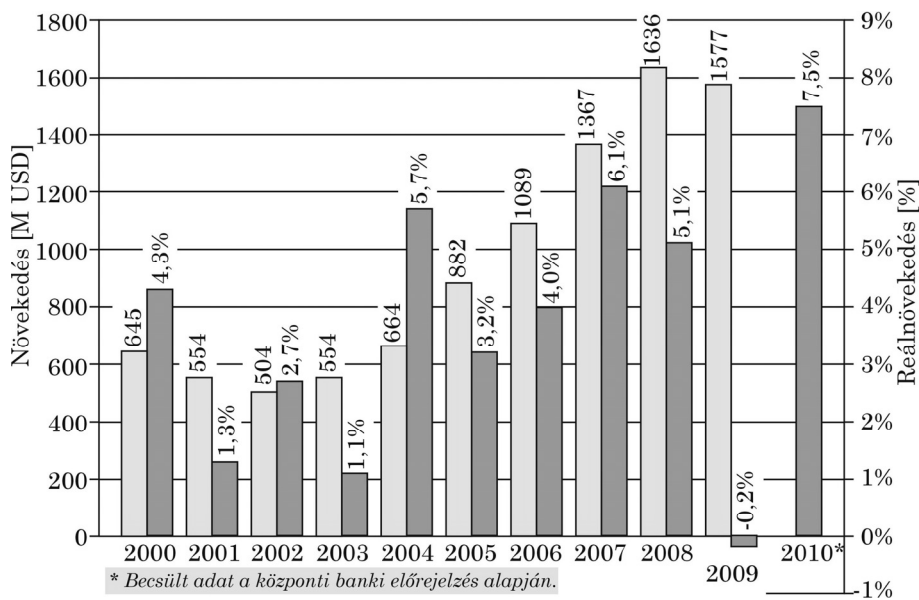
	A világ legnagyobb gazdaságai	GDP [Mrd USD]
1.	USA	14,3
2.	Japán	5,1
3.	Kína	4,9
4.	Németország	3,4
5.	Franciaország	2,7
6.	Egyesült Királyság	2,2
7.	Olaszország	2,1
8.	Brazília	1,6
9.	Spanyolország	1,5
10.	Kanada	1,3
11.	India	1,2
12.	Oroszország	1,2
13.	Ausztrália	1,0
14.	Mexikó	0,9
15.	Dél-Korea	0,8

A brazil gazdaság a LUIZ INACIO LULA DA SILVA szakszervezeti vezető 2002-es választási győzelme okozta sokkot meghaladva folyamatos növekedésben van. A diverzifikált külkereskedelmének köszönhetően a 2005 óta évente a 40 Mrd USD-t meghaladó külkereskedelmi többlete 200 Mrd USD fölé emelte az ország devizatartalékait. Brazília a világ egyik vezető exportőre lett élelmiszerekből (hús, szója) és árványi ércekből (vasérc). 2007 novemberében hatalmas kőolajjelőhelyet talált a Petrobras mélytengeri kutatással (Tupi), amit később újabbak követtek. Miközben 2006-ban Brazília 19 Mrd USD külföldi tőke fogadása mellett 28 milliárdot ruházott be külföldön, addig ez a szám 2007-ben mindkét irányban 35 milliárd USD szinten mozgott. A brazil GDP 2007-ben 5,4%-kal nőtt (2006-ban 3,8%). A nemzeti statisztikai intézet, az IBGE [7] szerint a világ 10. legnagyobb gazdaságának bruttó nemzeti terméke elérte az 1,24 billió USD-t. A növekedést jelentős mértékben a belföldi fogyasztás erősítette, az egy főre jutó GDP 4%-os emelkedést mutat. A külső és belső államadósság a 2003-as szinthez (a GDP 52,36%-a) képest az elmúlt években fokozatosan csökkent, és 2007-ben már csak a GDP 43,7%-át jelentette. Az állami költségvetés elsődleges többlete a GDP 4,22%-a volt 2007-ben, miközben az adóbevételek – Latin Amerikában Chile mellett kirívóan magas szinten – a GDP 34,9%-ra emelkedtek. A konzervatív központi banki monetáris politika megfékezte az inflációt és ezek elismerésén a Standard & Poor's a szuverén brazil államadósságot 2008. április 30-

án a BBB- kategóriába sorolta. Ezzel az ország – a BRIC országok közül utolsóként – belépett a beruházásra javasolt országok csoportjába.

2. ábra.

A brazil GDP reálnövekedése, 2000–2010 (százalék és USD) [1], [20]

Brazília külkereskedelmi kapcsolatai az elmúlt években kiteljesedtek és egy kiegyensúlyozott képet mutatnak. A brazil Fejlesztési, Ipari és Külkereskedelmi Minisztérium, az MDIC [8] jelentése szerint a 2007-es adatok azt mutatják, hogy az importban első helyen az ázsiai országok állnak 25,4%-kal (Kína egymaga 10,5%), őket az Európai Unió követi 22,2%-kal. A latin-amerikai országok összesen a brazil import 17,1%-át adták (ezen belül a MERCOSUR 9,6%), s így az USA 15,7%-kal csak a negyedik helyen áll. Afrika 9,4%, a Közel-Kelet 2,7% és Kelet-Európa csak 2,3%-os részesedéssel bírnak. A brazil export elsődleges célpontja 2007-ben az Európai Unió tagállamai voltak (25,2%), második helyen Latin-Amerika 22,7%-kal és az USA csak harmadik helyen volt 15,8%-kal. Őt követi nagyon szorosan Ázsia 15,5%-kal (Kína részesedése 6,7%), majd Afrika 5,3%-kal, Közel-Kelet 4%-kal és Kelet-Európa 2,7%-kal. A külföldi közvetlen tőkeberuházások soha nem látott mértékben növekedtek és megközelítették a 35 Mrd USD-t (Hollandia, USA, Luxemburg, Spanyolország és Németország a legnagyobb befektetők).

2. táblázat.
Brazil termékek rangsora a világtermelésben és az exportban [21], [22]

Termékek	Termelés	Export
Repülő	4.	4.
Gyapot	5.	4.
Cipő	3.	5.
Disznóhús	4.	4.
Bőr	2.	4.
Narancslé	1.	1.
Kukorica	4.	2.
Szójaolaj	4.	2.
Autó	5.	12.
Alumínium	6.	6.
Acél	9.	10.
Dohány	2.	1.
Vasérc	2.	2.
Szója	2.	2.
Csirkehús	3.	1.
Szójadara	4.	2.
Etanol	2.	1.
Kávé	1.	1.
Cukor	1.	1.

Az IBGE adatai szerint a mezőgazdaság 5,3%-os, az ipar 4,9%-os és a szolgáltatási szektor pedig 4,7%-os emelkedést regisztrált. A növénytermesztésen belül a búza (62,3%), a gyapot (33,5%), a kukorica (20,9%), a cukornád (13,2%) és a szója (11,1%) kiemelkedő termelési eredményeket mutatott. Az iparon belül a feldolgozóipar (5,1%) és az építőipar (5%) került az élre. A kitermelőipar növekedése 3% volt. A szolgáltatói szektoron belül a pénzügyi és biztosítási szolgáltatások nőttek (13%) a legnagyobb mértékben, az információs (8%) és a kereskedelmi (7,8%) szolgáltatások előtt. Az ipari termelés az elmúlt évhez képest megduplázta a növekedését, ezen belül a beruházási javak termelése 19,5%-kal, a tartós fogyasztási cikkek előállítására 9%-kal bővült. A nemzeti fejlesztési bank, a BNDES 66,7 Mrd real hitelt nyújtott 2007-ben. A lekötött hitelállomány 88,9 Mrd real volt, aminek 43%-a infrastrukturális beruházásokra és 42%-a ipari beruházásokra lett biztosítva.

Latin-Amerika és Brazília helyzete napjainkban

Az eredmények részben az optimista latin-amerikai vezetőket igazolták, mivel Latin-Amerika és a Karib-térség, de különösen Dél-Amerika számos országa határozottan jól viselte a nemzetközi pénzügyi válság megpróbáltatásait és ma már szilárd növekedési perspektívát mutatnak. A recesszió a régióban meglepően rövid lefolyású volt, ahol ki kell emelni Mexikó gyenge teljesítményét. A korábban folyamatos válsághelyzetekkel küzdő régió ideai 5-6%-os növekedési perspektívái meglepték még a szakembereket is, jóllehet már a 2003 és 2008 között mutatott kiegyensúlyozott növekedés is jelezte a makrogazdasági helyzet megváltozását, a gazdasági-pénzügyi immunrendszer elmúlt 10 éves folyamatos megerősödését.

Korábban a latin-amerikai gazdasági válságok alapvetően három tényezőtől táplálóztak: a gyenge nemzeti valuta, a törekeny bankrendszerek és a fiskális politika gyengeségei. Most első alkalommal fordult elő, hogy az erős válsághatásokat a térség országainak egy jelentős részében kontraciklikus fiskális és monetáris eszközökkel mérsékeltek. A pénzügyi globalizációban egyre határozottabban részt vevő országok ezzel megakadályozták, hogy a külső válság átterjedjen és belső pénzügyi-gazdasági válságot gerjessen, mint az korábban történt. A makrogazdasági politika formálásának ez a képessége a 80-as évek szomorú tapasztalatainak asszimilálásán alapul és tükrözi az elmúlt negyedszázad intézményépítési és fejlesztési erőfeszítéseinek eredményeit is. Az inflációt kézben tartó monetáris politika stabil keretei és a nemzeti bankok megerősödött függetlensége és szakmai tudása fontos elemei ennek a folyamatnak. Tanulmányozásra érdemes példák az inflációs célkitűzésekkel dolgozó országok, mint Brazília, Chile, Kolumbia, Mexikó és Peru.

Ki kell emelni a rugalmas árfolyam-politika alkalmazását a pénzügyi válság kezelésében, mivel a pénzügyileg globalizálódott fejlődő országok a központi banki megbízhatóság és intézményi kapacitás alapján képesek voltak ellenőrzött módon megvalósítani a valutájuk leértékelődését 2008 végén és a gazdasági tevékenység finanszírozására a hazai pénzben történő hitelnújtást ösztönözni. Ez természetesen azért volt alkalmazható, mert az országok egy jelentős része az évtized elejétől szigorúbb fiskális politikával, nemzetközi pénzügyi tartalékok felhalmozásával és az eladósodás tudatos csökkentésével új makrogazdasági stabilitásra tett szert. Ide sorolandó Brazília is, ahol 2000-ben FERNANDO HENRIQUE CARDOSO elnökségének második ciklusában elfogadták a fiskális felelősség minden szintre (szövetségi, állami és önkormányzati) kiterjedő megszigorítását (Ley de Responsabilidad Fiscal). Ez a jogi eszköz kikötötte, hogy az eladósodás növekedése csak hosszú távú közérdekű beruházások finanszírozására szolgálhat, korlátokat és célokat szabott a fiskális eladósodásnak, az elsődleges többletnek és az adósságszolgálati rátáknak. Az adósságkezelésre kidolgozott reformlépésekkel Brazília elérte, hogy adóssága rendezett és finanszírozható állapotba került. Kolumbia hasonló módon 2003-tól vezette be a fiskális felelősséget és átláthatóságot szabályozó törvényét.

A latin-amerikai válságkezelés fontos eleme volt a nemzeti valutatartalékok nagyon jelentős emelkedése, ami a 90-es évek ázsiai pénzügyi válságának tapasztalatain alapult és erőteljesen mérsékelte a válság idején fellépő banki és pénzügyi pánikot. Ezek az országok elegendő tartalékkal rendelkeztek, hogy finanszírozzák a rövid távú adósságszolgálatukat. Brazília 200 milliárd USD-t meghaladó tartalékok birtokában nézhetett szembe a kihívásokkal, amelyek gyakorlatilag nettó hitelezői állapotot biztosítottak az országnak.

A válság leküzdésében nem elhanyagolható tényezőként kell megemlítenünk a latin-amerikai, köztük elsősorban a dél-amerikai régió országai külkereskedelmének növekvő diverzifikálódását és a nyersanyag- és energiaforrásaik iránti növekvő keresletet, amit a dinamikusan növekvő kínai gazdaság igényei gerjesztenek. Ez egyben azt is jelenti, hogy meggyengült az USA és LAM egyes országainak a gazdasági expanziós és recessziós ciklusok idején tapasztalt erős szinkronizáltsága. A feltörekvő ázsiai országokkal és kiemelkedően a Kínával kiépült kereskedelmi kapcsolatok hatására egy sor dél-amerikai ország növelte termelését és kihasználta a hagyományos nyersanyag- és élelmiszer-export- termékeinek külpiazi áremelkedését. Ezek országok jelentik a régió lakosságának és GDP-jének közel 90%-át.

A közelmúlt kutatásai [6] azt jelzik, hogy a fejlődő országok jobban viselték a pénzügyi válság megpróbáltatásait, mint a fejlett világ. Az alacsony GDP/fő jövedelmű (LIC) országok 2009-ben 4,7%-os, a közepes jövedelmű (MIC) országok 1% körüli növekedést mutattak, miközben a magas jövedelmű (HIC) országok 3,4%-os visszaesést szenvedtek el. Latin-Amerika országainak viselkedése alapvetően a MIC országokhoz hasonló, a régió átlagában 2%-os visszaesést mutatott, aminek egyik oka Mexikó GDP-jének 6,5%-os visszaesése (nélküle a régió átlaga -0,3%).

Brazília gazdasági mutatóinak alakulása

ERICA FRAGA [7], a *The Economist* elemzője szerint a brazil gazdaság jól teljesített, de a kedvező feltételek mellett többre lett volna képes. Elmaradt eddig a LULA elnök által beígért gazdasági (adóreform) és a politikai rendszer további reformja is. A gazdasági lap által szervezett konferencián LULA elnök felvetette, hogy a BRIC partnerekkel megvitatta a felhalmozott devizatartalékok jobb felhasználásnak lehetőségét.

Brazília 2009-ben 153 milliárd USD-vel a 24. volt a rangsorban és a világexport 1,2%-át adta (az előző évhez viszonyítva 22,7% és 2 pozíció volt a visszaesés). Az importőrök rangsorában 2009-ben 26. volt 134 milliárd USD-vel és a világimport 1,1%-át adta (26,7% csökkenés és 2 pozíció visszaesés az előző évhez képest) [8]. A nemzetközi válság leküzdésében fontos szerepet kapott az ország diverzifikált külkereskedelmi kapcsolatrendszer, amely mind az export, mind az import vonatkozásában jelzi Ázsia (ezen belül elsősorban Kína) jelentőségének növekedését.

*3. táblázat.
Brazília fontosabb makrogazdasági mutatóinak alakulása²*

		2007	2008	2009
A GDP értéke folyó áron	Mrd USD	1333,8	1573,3	1570,2
Az export értéke		160,649	197,942	152,995
Az import értéke		120,617	173,179	127,647
A folyó fizetési mérleg egyenlege		1,551	-28,3	-24,334
Közvetlen működő tőke import (flow)		34,335	44,457	25,949
Közvetlen működő tőke export (flow)		7,067	20,456	10,084
A GDP növekedése változatlan áron	%	5,7	5,1	-0,2
Az egy főre jutó GDP folyó áron	USD/fő	7108	8298	8198
Az infláció	%	4,46	5,9	4,31
Munkanélküliségi ráta	%	9,3	7,9	6,8
A költségvetés egyenlege a GDP %-ában	%	6,6	0,2	3

*4. táblázat.
Brazília importjának beszerzési piacai 2008/2010 (százalékos részarány) [22]*

	2008	2009	2010 január-május
Ázsia	27,2	28,3	30,4
Európai Unió	20,9	22,9	21,5
Latin-Amerika	16,4	17,8	17,2
Amerikai Egyesült Államok	14,9	15,8	15,0
Afrika	9,1	6,6	7,1
Közél-Kelet	3,6	2,5	2,4
Kelet Európa	3,1	1,6	1,5

² A 2007-2008-as adatok a Banco Central 2008 júliusában kiadott éves jelentéséből származnak. A 2009-es, nem konszolidált adatok a Statisztikai Hivatal (IBGE) és különböző kormányzervek előzetes jelentéseiben találhatóak meg.

*5. táblázat.
Brazília termékeinek fő exportpiacai 2008/2010 (százalékos részarány) [22]*

	2008	2009	2010 január-május
Ázsia	18,9	25,8	26,6
Latin-Amerika	25,9	23,3	24,3
Európai Unió	23,4	22,2	21,8
Amerikai Egyesült Államok	14,0	10,3	10,1
Afrika	5,1	5,7	4,2
Közel-Kelet	4,1	4,9	4,6
Kelet Európa	2,8	2,2	2,9

Az ország tőkevonzó képessége sokat erősödött az elmúlt évtized során, miután a makrogazdasági stabilitás a real-programmal megteremtődött. LULA elnök folytatta elődje, CARDOSO konzervatív monetáris és fiskális politikáját, amit a nemzetközi pénzügyi hitelminősítők a beruházási fokozat megadásával honoráltak. A második LULA-kormány által meghirdetett nagyszabású infrastrukturális fejlesztési projekt (PAC) a hazai vállalkozók mellett tovább erősítette a nemzetközi tőkeberuházásokat. Ezzel párhuzamosan és a nemzeti fejlesztési bank, a BNDES támogatásával megerősödött a brazil cégek nemzetköziesedése, jelentős beruházások révén a szomszédos országokra koncentrálódva.

*6. táblázat.
Tőkeberuházások 2000/2010 [Mrd USD] [22]*

	Külföldi tőkeberuházás Braziliában	tőkeberuházás külföldön
2000	32,8	3,2
2001	22,5	2,8
2002	16,6	3,1
2003	10,1	2,0
2004	18,1	11,1
2005	15,1	4,0
2006	18,8	29,3
2007	34,6	29,6
2008	45,1	34,1
2009	25,9	15,2
2010 jan.-ápr.	7,9	11,8

A brazil kormány külpolitikája

Braziliában a geopolitikával foglalkozó kutatások [9] már az 1920-as években beindultak és mai napig erős befolyást gyakorolnak a külpolitika alakítására. A polgári kormányzáshoz való visszatérés, 1989 óta Brazília nemzetközi szerepvállalásának erősödését feltérképező felelős pragmatizmus irányába mozdult el a gondolkodás. LULA elnöksége alatt a legtöbb kezdeményezés a nemzetközi kereskedelmi tárgyalások (WTO dohai forduló), a kiemelkedően fejlődők csoportjával (BRIC, IBAS) való politikai-gazdasági egyeztetés és a dél-amerikai együttműködés területén történt.

A kormány külpolitikai irányvonalát támogatók mellett természetesen kritikai hangok is megjelennek. ROBERTO ABDENUR [10] volt washingtoni brazil nagykövet a *Veja* folyóiratnak adott interjújában az amerikai kapcsolatok elhanyagolása miatt bírálta a kormányt és azt mondta, hogy még a katonai diktatúra alatt sem volt olyan amerikaellenesség és ideológiai (jelen esetben baloldali) befolyásoltság a külpolitikában, mint most. A legfontosabbnak tekintett partnerek (USA, EU) elhanyagolására panaszkodnak egyes gazdasági körök is, amelyek több kétoldalú szabadkereskedelmi megállapodás megkötését hiányolják és szembeállítják a jelenlegi kurzust FERNANDO HENRIQUE CARDOSO kormányának USA-politikájával. Ezzel szemben az amerikai-brazil kapcsolatok szakértőjeként számon tartott LUIZ ALBERTO MONIZ BANDEIRA [11] politológus ezt egyszerűen a nemzeti érdekek egészséges képviselőjének tekinti.

LULA elnök külpolitikáját elemző tanulmányában TULLO VIGEVANI és GABRIEL CEPALUN [12] kiemeli, hogy határozott törekvés mutatkozik az elődöktől való elhatárolódásra a változás kulcsszóval. Megítélésük szerint a jelenlegi kurzus külpolitikai stratégiáját úgy nevezhetnénk, hogy az „autonómia erősítése diverzifikációval”. Ez lényegében a nemzetközi elvek és normák mentén kiépülő Dél-Dél tengely, a kiemelkedő fejlődő országokkal való erőteljesebb kapcsolatépítés, ami gyengíti a fejlett országokkal kapcsolatban meglévő aszimmetriát.

A szerzők szerint LULA elnök második periódusában pontosította a külpolitikai hangsúlyait, melyek a következők: a Dél-Amerikai Nemzetek Uniójának elmélyítése (UNASUL, a korábbi CASA); a kapcsolatok intenzívebbé tétele a kiemelkedő fejlődőkkel, mint India, Kína, Oroszország és Dél-Afrika; kiemelkedő szerepvállalás WTO-ban és a Dohai forduló tárgyalásain, valamint néhány más gazdasági konferencián; a fejlett országokhoz fűződő baráti kapcsolatok megőrzése és továbbfejlesztése, beleértve az Egyesült Államokat is; az afrikai országokhoz fűződő kapcsolatok újrakezdése és szorosabbá tétele; az ENSZ reformjáért folytatott kampány, tekintettel az állandó BT-tagság iránti igényére; és az államok és népek közötti nagyobb egyensúlyt lehetővé tevő szociális célok melletti kiállás.

A dél-amerikai regionális együttműködés és az UNASUL létrehozása

SAMUEL PINHEIRO GUIMARÃES [13] külügyi főtitkár megfogalmazása szerint Dél-Amerika szükségszerűen és menthetetlenül a brazil külpolitika centrumában helyezkedik el, központi eleme a MERCOSUR és ezen belül Argentína. Megítélése szerint a két ország politikai és gazdasági stratégiája szükségszerűen irányul a köztük lévő integráció elmélyítésére és ezen keresztül a dél-amerikai együttműködés elősegítésére. Minden olyan kísérlet, amely más prioritást akar kijelölni a brazil külpolitika számára, az a kudarc komoly veszélyét rejti magában.

LULA brazil elnök a szomszédos kapcsolatok fontosságának szem előtt tartásával intenzív elnöki diplomáciát folytatott a térségben, legalább egy alkalommal hivatalos látogatást is tett ezekben az országokban. Legsúlyosabb az egyeztetés Argentínával, akivel negyedévente legalább egy elnöki megbeszélésre került sor. Az elmúlt években a brazil–argentínai együttműködés látványosan nőtt, 2007-ben a kereskedelmi forgalom 25 milliárd USD volt (25%-kal nőtt az előző évhez képest), 4 milliárdot meghaladó brazil többlettel. Brazília az elmúlt 5 évben a harmadik legnagyobb befektető lett Argentínában mintegy 8 milliárd USD-ral. 2007. december 17-én megállapodás született a Brazil-Argentínai Kétoldalú Együttműködési és Integrációs Mechanizmus [14] létrehozásáról. A 2010-es előrejelzések már a válság meghaladása utáni állapotban mintegy 34 milliárd USD-re teszik a várható kétoldalú forgalmat.

A dél-amerikai régió irányába már FERNANDO HENRIQUE CARDOSO elnöksége alatt is történtek kapcsolatfejlesztési lépések a biztonság és a demokratikus stabilitás jegyében. MIRIAM GOMES SARAIVA [15] értékelése szerint LULA kormánya alatt a brazil diplomácia egy világosabb programot kezdett el a regionális befolyása erősítésére, amely a regionális biztonság erősítését, a demokrácia védelmét és a regionális integráció elősegítését célozta, de összhangban a nemzeti fejlesztési politika érdekeivel.

Így aztán érthető, hogy Brazília adott helyszínt a dél-amerikai államfők rendkívüli csúcstalálkozójának 2008. május 23-án Brazíliavárosban, ahol a 12 dél-amerikai ország (Argentína, Bolívia, Brazília, Chile, Kolumbia, Ecuador, Guayana, Paraguay, Peru, Suriname, Uruguay és Venezuela) vezetője aláírta a Dél-Amerikai Nemzetek Uniója [16] (União de Nações da América do Sul – UNASUL) alapító okiratát. A szervezet létrejöttét 2004-ben határozták el a dél-amerikai államfők 3. találkozóján a bolíviai Cuzcoban, majd a mostani elnevezését 2007. áprilisban a venezuelai Margarita szigetén tartott dél-amerikai energia-tanácskozáson fogadták el. Az új integrációs szervezet 12 tagállammal,

17,73 millió km² területtel, 379,5 millió lakossal, 1920,7 Mrd USD összesített GDP-vel és 430,8 Mrd USD exporttal rendelkezik.

A résztvevők egyértelmű sikernek tekintik a szervezet létrehozását, ami lehetővé teszi, hogy az új multipoláris világban Dél-Amerika önálló globális szereplő lehessen. A sajtó és a politikai elemzők véleménye szerint a szervezetet megosztják az egyes tagállamok között lévő feszültségek (konkrétan az ecuadori–kolumbiai határincidens) és az ideológiai természetű eltérések (CHAVEZ bolíviai programja). LULA brazil elnök ugyanakkor többször kihangsúlyozta, hogy egy integrációs folya-

matról van szó és összehasonlításként az Európai Unió által megtett út állomásait hozta fel példaként. LULA elnök [17] szerint az UNASUL megváltoztatja a világ és a régió hatalmi sakkjátláját, de nem egyetlen ország, hanem valamennyi résztvevő ország javára. A szervezetnek innovatív projektekkkel kell előállni a kiemelt területeken (pénzügyi és energetikai integráció, az infrastrukturális összeköttetés javítása és a szociálpolitikák terén).

LUIZ MONIZ BANDEIRA [18] politológus szerint a szervezet létrehozása a legjobb módja annak, hogy Dél-Amerika elkerülje az alávetettséget. Brazília tudatában van, hogy nagysága és gazdasági ereje miatt sok félelem élt és él ma is a kezdeményezéseivel szemben. Az UNASUL létrejötte természetes lépése a 12 tagállamnak, hiszen Dél-Amerika azon kevés földrajzi régióhoz tartozott, amely nem rendelkezett önálló szervezettel, mind Közép-Amerika, mind a Karib térség évtizedek óta létrehozta a maga fórumait. Az új szervezet nem kíván sem a MERCOSUL, sem az Andok Paktum helyébe lépni, így Argentína is legyőzte féltelmeit. Brazil értékelés szerint az UNASUL a latin-amerikai integrációs folyamat hiányzó láncszeme volt, amely most átfogja az eddig kívül maradókat is (pl. Chile, Suriname).

Összegzés

A FERNANDO HENRIQUE CARDOSO elnöksége (1994–1998, 1998–2002) alatt megteremtett makrogazdasági stabilitás (új pénz – real, infláció megfékezése, fiskális fegyelem törvénye, adósságkonszolidáció) alapjaira építve LUÍZ INACIO LULA DA SILVA (2002–2006, 2006–2010) lényegében folytatta elődje konzervatív monetáris és fiskális politikáját, megerősítve a Központi Bank szerepét is.

LULA baloldali kormánya az innovatív szociálpolitikára (családtámogatás – bolsa familia) és a minimálbérek jelentős emelésére (közel 80% a két ciklus alatt) építve egyfajta társadalmi békét teremtett Braziliában.

A Kongresszus két házában létrehozott kormányzati többség (12 párt koalíciója) alapján belpolitikai stabilitás mellett kormányzott és az ideiglenes elnöki rendeletek révén aktív alakítója volt a növekedésorientált gazdaságpolitikának.

Az ország nyersanyag- és energiabázisán megvalósuló külföldi tőkeberuházások jelentősen modernizálták és növelték az ország termelési potenciálját, hozzájárulva a GDP bővüléséhez, a világ 8. gazdasági hatalmává váláshoz.

A kínálkozó külgazdasági lehetőségeket jól használta ki a brazil tőke külföldi beruházásait ösztönző állami politika, a BNDES fejlesztési bankon keresztül nyújtott hitelezéssel. Az elmúlt évtizedben piacra lépő ún. multilatinas közel fele brazil tőkére épül.

LULA DA SILVA elnökségének második periódusában a belpolitikai stabilitás és a gazdasági növekedés bázisán erőteljes elnöki diplomácia bontakozott ki Brazília nemzetközi szerepvállalásának fokozására. TULLO VIGEVANI és GABRIEL CEPALUNI szerint az elődöktől való elhatárolódásra a változás kulcsszóval történik és a jelenlegi kurzus külpolitikai stratégiáját az „autonómia erősítése diverzifikációval” határozzák meg. Ez lényegében a nemzetközi elvek és normák mentén kiépülő Dél-Dél tengely, a kiemelkedő fejlődő országokkal való erőteljesebb kapcsolatépítés, ami gyengíti a fejlett országokkal kapcsolatban meglévő aszimmetriát.

Az elnöki diplomácia jelentős külpiaci lehetőségeket tárt fel és hozzájárul a

brazil külkereskedelem diverzifikálásához. A kiegyensúlyozott külkereskedelem csökkentette a fejlett világtól való korábbi erőteljes függést és ezzel a legutóbbi pénzügyi válság negatív következményeit az ország számára.

Az események azt mutatják, hogy Brazília egyre határozottabban vállalja fel a dél-amerikai régióban és a MERCOSUR-ban a vezető szerepet és tesz kezdeményezéseket. Ilyennek nevezhető a Dél-Amerikai Államok Uniójának (UNASUL) létrehozása, amely konzultatív szervezetként és önálló jogi személyiséggel lehetővé teszi majd Dél-Amerika önálló globális szereplőként való megjelenését a multipoláris világban.

Mindeközben Brazília nem feledkezik meg a hatalmi centrumokhoz fűződő kapcsolatok ápolásáról sem és ennek jegyében építi stratégiai partneri kapcsolatát az Európai Unióval és működik együtt az Egyesült Államokkal az új energiaforrások terén.

Hivatkozások

- [1] Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística (IBGE). <http://www.ibge.gov.br>
- [2] Fórum de Davos chega ao fim com perspectivas sombrias para 2008. <http://noticias.uol.com.br>, January 26, 2008.
- [3] A világgazdaság új motorjai. <http://www.pwc.com>, 2008. május 26.
- [4] Estudio económico de América Latina y el Caribe, 2007-2008. <http://www.cepal.org>, 27 de agosto, 2008
- [5] JAVIER SANTISO: „La emergencia de las multilaterales”. Revista de la Cepal No. 95 (2008) 7-30. o.
- [6] Reporte para las Reuniones de Primavera de 2010 del FMI y el Banco Mundial, „Del Colapso Global a la Recuperación: Ajuste Económico y Perspectivas de Crecimiento para América latina y el Caribe” <http://www.cebem.org/publicaciones.php?seccion=65&ID=1541>
<http://www.bancomundial.org/alc>
- [7] Brasil crescerá mais com estrutura chilena, diz „Economist”. <http://ultimosegundo.ig.com.br>, Marco 12, 2008
- [8] Conhecendo o Brasil, 2010. Junho. Ministerio de Desenvolvimento e Comercio Exterior. <http://www.mdic.gov.br/sitio/interna/interna.php?area=5&menu=2701>
- [9] SZILÁGYI ISTVÁN: „A brazil geopolitikai iskola”. Politikatudományi Szemle, No. 3 (2007) 69-85. o. www.cceol.com
- [10] OTÁVIO CABRAL: Nem na ditadura, Entrevista com Roberto Abdenur. <http://veja.abril.com.br>, 7 de fevereiro de 2007
- [11] PAULO PAIVA: Moniz Bandeira: Política externa do governo Lula defende os interesses nacionais. <http://www.inesc.org.br>, 27 de fevereiro de 2007
- [12] VIGEVANI, TULLO e CEPALUNI, GABRIEL: „A Política Externa de Lula da Silva: A Estratégia da Autonomia pela Diversificação”. Contexto Internacional, Vol. 29. No. 2. (2007) 273-324. o.
- [13] SAMUEL PINHEIRO GUIMARÃES: El mundo multipolar y la integración sudamericana <http://www.defesanet.com.br>, 11 de junho de 2008.

- [14] Declaração da Casa Rosada. Visita do Presidente Luiz Inácio Lula da Silva à Argentina. Ministerio das Relações Exteriores do Brasil, Nota nº 81. 23 de fevereiro de 2008.
- [15] MIRIAM GOMES SARAIVA: „As estratégias de cooperação Sul-Sul nos marcos da política externa brasileira de 1993 a 2007”. Revista Brasileira de Política Internacional, Vol.50. No. 2. (2007) 42-59. o.
- [16] Tratado Constitutivo da União de Nações Sul-Americanas. Ministerio das Relações Exteriores do Brasil, Nota nº 265. 23 de maio de 2008.
- [17] Lula afirma que Unasul vai influenciar relações políticas internacionais. <http://www.agenciabrasil.gov.br>, 23 de maio de 2008.
- [18] Entrevista a LUIZ MONIZ BANDEIRA „Es inevitable que EEUU pierda su hegemonía”. <http://www.laondadigital.com>, No. 391 27/05/08 – 02/06/08
- [19] FMI, World Economic Outlook Database, April 2010. [20] Banco Central do Brasil, <http://www.bcb.gov.br/>
- [21] EMBRAER, ABICALÇADOS, ANFAVEA, ACICB, GTIS, IISI, RFA, USDA, OICA, U. S. Geological Survey.
- [22] Knowing Brazil in Numbers. Ministério do Desenvolvimento, Indústria e Comércio Exterior, 2010 June http://www.desenvolvimento.gov.br/arquivos/dwnl_1278014345.pdf